

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:
Tapani, A & Hanhimäki, M. 2018. Identiteettitarkastelun lähtökohtana
uraohjauksen ajokorttikoulutus. TAMK Journal. Tampere: Tampereen
ammattikorkeakoulu.

DOI / URL: <http://tamkjournal.tamk.fi/luotsi-ameeba-idan-pikajuna-metaforat-uraohjaajan-identiteettityota-kuvaamassa/>

Luotsi, ameeba, idän pikajuna – metaforat uraohjaajan identiteettityötä kuvaamassa

Osana AMKista uralle! -hankkeen uraohjauskoulutusta kerättiin 33 osallistujalta metaforalliset tarinat, joissa he kuvasivat omaa identiteettiään ja positiotaan suhteessa uraohjaukseen. Tuloksena löytyi kolme uraohjauspositiota: välittäminen, uteliaisuus ja tietäminen. Taustoitimme tulosta ohjauksellisen opettajuuden avainsanoilla ja näin löysimme kaksi uudenlaista tulokulmaa uraohjaajien koulutukseen: metaforista lähtevä tai metaforan kuvaamia osaamisia tarkasteleva. Metaforatyöskentelyä voisi ja kannattaisi enemmänkin käyttää identiteettitarkastelussa ja koulutuksellisenä keinona, yksilöllisen identiteettityön mutta myös yhteisöllisen kehittymisen välineenä.

KIRJOITTAJAT: ANNUKKA TAPANI JA MERJA HANHIMÄKI

Identiteettitarkastelun lähtökohtana uraohjauksen ajokorttikoulutus

Uraohjauksen painoarvo lisääntyy tulevaisuudessa entisestään, koska niin

ammattillisella toisella asteella kuin ammattikorkeakouluissakin osa rahoituksesta tulee jatkossa työllistymisen perusteella. Sen vuoksi voidaan hyvin todeta, että uraohjaus on kaikkien asia (Lehti 2014). Merkityksellistä on miten omasta työstä, koulutuksesta puhutaan niin työyhteisössä, opettajan tai muun ammattillisen profession edustajana kuin vapaa-ajallakin. Sanoilla ja erototen tarinoilla luodaan todellisuutta (Kukkonen 2014). Pääsimme Tampereen ammattikorkeakoululla luomaan uutta uraohjauksellista todellisuutta kolmen erityyppisen uraohjauskoulutuksen kautta osana AMKista uralle! -hanketta. Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittamassa hankkeessa järjestettiin syksyllä 2016 ammatillisille opettaja-, erityisopettaja- ja opinto-ohjaajaopiskelijoille ”Kohti unelmaa” –koulutus. Keväällä 2017 järjestettiin opetusalan toimijoille uraohjauksen ajokortti- ja ajolupakoulutukset. Tämän jälkeen järjestimme vielä uraohjauksen ajokorttikoulutuksen Itä-Suomessa. Artikkelin aineisto on koottu kahden opintopisteen laajuiseen uraohjauksen ajokorttikoulutukseen osallistuneilta.

Uraohjaajana olen kuin... niin, miten jatkaisit lausetta? Tätä kysyimme ajokorttikoulutuksen osallistujilta, jotka olivat opettajia, ohjaajia, opintoneuvoja lukiosta, amkeista, yliopistosta ja ammattioppilaitoksista. Ohjausalalla pitkään toimineina kinnostuimme siitä, mikä tekee ohjaajasta nimenomaan uraohjaajan. Haemme vastausta kysymykseen tässä artikkelissa tarkastelemalla koulutukseen osallistuneiden tuottamia metaforia siitä, miten he näkevät oman osaamisensa suhteessa uraohjaajuuteen. Tavoitteena on pohtia, millaisena uraohjaajuus näyttäytyy tämän koulutuksen käyneille. Tulosta tarkastellaan uraohjaajuuteen kouluttamisen kannalta: millaisia ajatuksia tämä aineisto tuottaa uraohjaajien kouluttamisen tueksi. Näiden identiteettihavaintojen perusteella tehdään ehdotus siitä, miten koulutuksen keinoin uraohjaajan identiteetin rakentumista voidaan tukea.

Käsitteistä ja lähikäsitteistä

Ennen kuin voidaan alkaa pohtia uraohjaajan identiteettiä on hyvä tarkastella, mitä on uraohjaus ja mikä on identiteetti. Uraohjaus on ohjattavan ja uraohjaajan välinen ohjattavan uran ja työelämän suunnitteluun liittyvä yhteistyöprosessi, joka perustuu luottamukselliseen vuorovaikutussuhteeseen. Uraohjauksen tehtävä on auttaa, tukea ja opastaa ihmisiä löytämään oma paikkansa muuttuvassa ja epävarmassa maailmassa. (The European Lifelong Guidance Policy Network, ELGPN Glossary 2012; Poutanen 2014.) Identiteetti puolestaan ymmärretään tässä tutkimuksessa olevan sosiaalista alkuperää: sisäryhmään, omaan viiteryhmään kuulumisen määrittää paljolti sitä keitä me olemme, millaisia haluaisimme olla ja keitä muut, ulkoryhmäläiset, ovat. Keskeistä on se, että meillä samaan ryhmään kuuluvilla on jotain yhteistä, jotain keskinäistä jaettavaa. Identiteettitarkastelut auttavat meitä näkemään itsemme toisen silmin, mutta identiteetti saa kuitenkin aina yksilölliset ilmaisunsa. (Hall 1999; Saastamoinen 2006; Kaunismaa 1997; Mead 1962; Tapani 2009.)

Koulutuksen aikana keskusteltiin siitä, mikä tekee uraohjaajasta uraohjaajan. Osallistujat näkivät käsitteellä paljon yhtäläisyyksiä ohjauksen ja myös uuden opettajuuden kanssa. Ohjaus voidaan määritellä tavoitteelliseksi vuorovaikutussuhteeksi, jossa keskustellen autetaan ohjattavaa auttamaan itse itseään: tuen antamista opiskeluun tai työmarkkinoihin liittyvissä tilanteissa. Ohjausta voidaan pitää kattokäsitteenä tiedottamiselle, neuvonnalle, valmentamiselle, opettamiselle ja arvioinnille. (The European Lifelong Guidance Policy Network Glossary 2012.) Perinteinen opettajuus on muutoksessa ja murroksessa, muuttunut ja yhä enemmän siirtymässä kohti ohjauksellista opettajuutta. Opettajan työlle keskeistä on niin koulutuksen kuin työelämänkin kokonaisuymmärrys ja ohjaus kohti mahdollisuuksien havaitsemista. (ks. esim. Tapani 2017.). Ohjauksellisen opettajuuden avainsanoiksi ja sitä kautta myös keskeisiksi osaamisalueiksi on eri lähteistä tiivistetty ohjausosaaminen, dialogi, tilannetaju, yksilölliset kohtaamiset, ohjaustarve, kuuntelu, kannustaminen, rohkaisu, oppimisen mahdollistaminen, ongelmanratkaisutaitojen ja oppijan omien oivalluksien tukeminen (Tapani ja Ketko 2014). Uraohjauksella, ohjauksella ja ohjauksellisella opettajuudella on paljon yhteisiä elementtejä. Tarkastellaan seuraavaksi, mitä näkökulmia aineisto tähän keskusteluun tuottaa.

Metaforien tuottamaa

Aineisto kerättiin koulutuksen loppuksi: jokainen osallistuja sai eteensä paperin, johon hän sai ohjeeksi jatkaa lausetta ”Minä uraohjaajana olen kuin...” haluamallaan tavalla. Aineiston analyysissä teemoiteltiin metaforia ja ne jaoteltiin kolmeen pääluokkaan yhdistävän tekijän perusteella. Analyysissä metaforista pääteltiin, että esimerkiksi puutarhan hoito, mustekalamainen toiminta, valaiseminen, sateenvarjon alle kokoaminen viittaavat yhteiseen identiteettikäsitteeseen, haluun olla ohjaajana huolehtivainen ja toimintoja kokoava. Hiomattomuus, tuulen mukana kulkeminen antavat viitteitä toimijoista, joilla ei ole ihan varmaan suuntaa, mutta halua ja tahtotilaa on. Ärhäkkä rakki, perheetön täti, idän pikajuna kuvaavat identiteettiä, jonka haltija tietää varmasti mihin ollaan matkalla. Yhteisen piirteen löytymisen jälkeen pohdittiin piirteiden suhdetta uraohjaajana toimimiseen. Näkökulmia taustoitettiin ohjauksellisen opettajuuden osaamisalueilla: ohjauksellisen opettajuuden osaamisalueista valittiin ne, joiden katsottiin parhaiten taustoittavan aineistosta teemoiteltuja piirteitä ja uraohjauksellista positiota. Kuvaan 1 on koottu metaforina tuotetut ilmaisut ja niitä kuvaavat yhteiset piirteet. Lisäksi kuvassa pohditaan, minkälaista uraohjauksellista positiota piirteet edustavat ja mikä ohjauksellisen opettajuuden osaamisalue sopii edellä mainittuihin näkökulmiin.

ilmaisu	yhteinen piirre	uraohjauksellinen positi
puutarhuri sateenvarjo mustekala ameeba aurinko lamppu majakka läsnäoleva kuuntelija, kannustaja	opiskelijasta huolehtiminen	välittäminen
hiomaton timantti tutkimusmatkailija nuppu kasvava, kehittyvä ammattilainen tuuli, joka ohjailee laivaa satamaan rinnalla kulkija	uteliaana matkalla jonnekin	uteliaisuus
ärhäkkä rakki Idän pikajuna luotsi perheetön täti	suunnannäyttävä	tietäminen

Kuva 1 Metaforista ohjaukselliseen opettajuuteen

Tausta-ajatus on, että ohjauksellisen opettajuuden elementeistä voisi löytyä teemoja uraohjaajien koulutussisällöiksi: mikä elementti korostuu kussakin uraohjauksellisessa positiossa. Taulukosta voidaan saada kahdensuuntaista evästystä uraohjaajan kehittymiseen ja koulutukseen. Jos halutaan oppia vaikkapa välittämistä on hyvä pohtia, mitä tarkoittaa oman toiminnan tasolla vaikkapa dialogisuus, yksilöllinen kohtaaminen, ohjaustarpeen tunnistaminen. Tai jos henkilö kuvaa olevansa kuin ”idän pikajuna” ja haluaa kehittyä enemmän välittäjäksi, hänen pitäisi pohtia ja reflektoida, ehkäpä

vertaisen kanssa, miten dialogi, yksilöllinen kohtaaminen, ohjaustarpeen tunnistaminen, kuuntelu, kannustus, rohkaisu ja tilannetaju näyttäytyvät hänen toiminnassaan ja miten hän voisi näitä taitoja oppia lisää.

Saatesanoja uusiin koulutuksiin

Artikkelin tavoitteena oli pohtia, millaisena uraohjaajuus näyttäytyy käytetyssä aineistossa. Aineistosta huomataan, että uraohjaajat ovat itsekin kasvupolulla: osalla on jo enemmän varmuutta, tietämistä, osa tuntee uteliaisuutta omaa ja ohjattavan tulevaisuutta kohtaan. Huolehtimisen kategoriassa on eniten ohjauksellista piirrettä. Uraohjaajuus taustoittuu kiintoisasti ohjauksellisen opettajuuden osaamisalueiden kautta; nämä elementit tuovat mukaan syvyyttä ja koulutuksellisia painopisteitä.

Miten sitten uraohjauksesta saadaan kaikkien asia, kuinka teemaa voidaan kouluttaa? Koulutuksessa keskeistä on itsereflektio, pysähtyminen omien taitojen, asenteen ja tahtotilan äärelle. Metafora toimii siinä hyvänä lähtökohtana. Jos mietitään vaikka metaforaa ”luotsi”, saamme siitä mielikuvan ohjaajasta, joka ohjaa läpi karikoiden myrskyävälläkin merellä. Luotsiin on helppo luottaa, mutta onko luotsin vaarana se, että häneen luotetaan liiaksikin ja hän on valmis ottamaan itselleen määrittämänsä identiteetin ja toimimaan sen mukaisesti. Entä miten ymmärretään ”ameeba”: onko se mukautuvainen, kaikkialla läsnä oleva, hyvässä vai pahassa? Koulutuksellinen vinkki voisikin olla, että jokaisen tuottama metafora pohditaan yksilöllisesti ja sen jälkeen mietitään sen elementit vaikkapa ohjaukselliseen opettajuuteen peilaten. Yhteenvetona voidaan todeta, että metaforaa voisi enemmänkin käyttää identiteettitarkastelussa ja koulutuksellisenä keinona, yksilöllisen identiteettityön mutta myös yhteisöllisen kehittymisen välineenä.

Lähteet

Hall, S. 1999. Identiteetti. Tampere: Vastapaino.

Kaunismaa, P. 1997. Keitä me olemme? Kollektiivisen identiteetin käsitteellisistä lähtökohdista. Sosiologia 34, (3), 220-229.

Kukkonen, H. 2014. Opetussuunnitelma pedagogisen johtamisen ja toiminnan kehittämisen välineenä. Luento Kehittyvä rehtori –koulutuksessa 3.10.2014.

Lehti, M. 2014. Esipuhe. Teoksessa S. Haataja, M. Lehti, L. Metsävuori, T. Poutanen, J.-M. Ritvanen ja S. Viitaniemi (toim.) Tulevaisuuden urapolut. Korkeakoulutettujen ohjaus muuttuvassa työelämässä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 88. Turun ammattikorkeakoulu. Turku 2014.

Mead, G.H. 1962. Mind, Self, & Society. From the Standpoint of a Social Behaviorist. Edited and with an Introduction by C.W.Harris. The University on Chicago Press.

Poutanen, T. 2014. Korkeakoulutetun ura murroksessa. Teoksessa S. Haataja, M. Lehti, L. Metsävuori, T. Poutanen, J.-M. Ritvanen ja S. Viitaniemi (toim.) Tulevaisuuden urapolut.

Saastamoinen, M. 2006. Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa P. Rautio ja M. Saastamoinen (toim.) Minuus ja identiteetti. Tampere: Tampere University Press.

Tapani, A. 2017. Mikä muuttuu, kun kaikki muuttuu – reformin myötä uusia tuulia opettajuuteen? TAMKJournal 15.9.2017 <http://tamkjournal.tamk.fi/mika-muuttuu-kun-kaikki-muuttuu-reformin-myota-uusia-tuulia-opettajuuteen/>

Tapani, A. 2009. ”Onko yhteisöllisyydellä väliä?” – identiteettiprosessi ja sosiaalinen pääoma epävarmuuden sietämisen merkityksellisinä elementteinä. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalipsykologia.

Tapani, A. ja Ketko, M. 2014. Tsemppipajat yrittäjämäistä opettajuutta toteuttamassa? Teoksessa A. Tapani, H. Kukkonen, and A. Stenlund (toim.) Pysäköinti kielletty – huoltoajo sallittu. Yrittäjyyspedagogiikka moottorina kohti uudenlaista ammatillisuutta. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja B. Raportteja 72.

The European Lifelong Guidance Policy Network Glossary 2012

Kirjoittajat

***Annikka Tapani**, yliopettaja, VTT (sosiaalipsykologia), YTM, KM*

Ammattipedagoginen TKI, TAMK, annukka.tapani@tamk.fi

Asiantuntijuusalueet: ohjausosaaminen, työelämäpedagogiikka, yrittäjyyskasvatus, opettajien täydennyskoulutus, ammatillinen koulutus

***Merja Hanhimäki**, lehtori, opinto-ohjaaja, MMM*

Rakentaminen ja ympäristöteknologia, TAMK, merja.hanhimaki@tamk.fi

Asiantuntijuusalueet: opinto-ohjaus, uraohjaus, yrittäjyyskasvatus, esimiestaidot ja työnjohtaminen, markkinointi